

Recenzii

Părinte Patriarh Daniel. Un subcapitol este dedicat discursului religios în imagine, prin evidențierea unor aspecte legate de filmul mut „Viața și pasiunea lui Iisus Hristos” (de L. Nonguet și F. Zecca, 1903), filmul „Evanghelia după Matei” (de P.P. Pasolini, 1964), „Iisus din Nazareth” (de F. Zeffirelli) și filmele lui Andrei Tarkovski. Cu tot efortul de delimitare a unui discurs religios, care să răspundă preocupării crescânde în ceea ce privește aspectele spirituale ale vieții, autoarea consideră că: „Societatea ideală în care mass-media, în general, și televiziunea, în special, pot avea un demers comun cu Biserica și valorile ei moralizatoare rămâne departe de realitate” (p. 162).

Autoarea punctează, la începutul capitolului „Concluzii”, ideea conform căreia recuperarea discursului religios s-a realizat în contextul asimilării și evoluției tehnicilor de comunicare, specificul informației de natură spirituală presupunând abilitatea comunicării, un model în acest sens fiind reprezentat, în opinia Liliane Naclad, de către protosinghelul Savatie Baștovoii. Totuși, în ciuda impedimentelor inerente degringoladei secularizării, „niciun alt discurs nu a ieșit din perioada ateist-comunistă mai bine structurat, mai bine argumentat și susținut decât cel religios” (p. 158). Nevoia unei conclucrări eficiente dintre mass-media și Biserică se îmbină cu nevoia resimțită din partea societății de a aborda profund și particularizant sacralitatea. De altfel autoarea reiterează concluziile celei de-a treia ediții a Simpozionului Național „La început a fost Cuvântul”, (Constanța, mai 2007), punctând ideea conform căreia: „Până la apariția sperată a unui adevărat jurnal creștin, în sensul de cotidian creștin care să poată avea tirajele unui tabloid și astfel să poată fi un adevărat instrument de vedere a lumii prin lentila creștinismului, va trece mult timp și abia atunci vom putea spune că, în România, discursul religios a fost recuperat și asumat în totalitate” (p. 163).

În capitolul al VI-lea, „Anexe” (p. 165-172) și în capitolul al VII-lea, „Bibliografie și documentare” (p.173-183), sunt evidențiate unele instrumente ale analizei discursului religios ca parte a comunicării formale/informale din spațiul mass-media, recomandând astfel viziunea profesionistă, lucidă și profundă a autoarei asupra temei abordate.

Drd. Camelia Nicoleta Zamfir (Iacob)

P. Scott Richards, Allen E. Bergin, *Manualul de psihoterapie și diversitate religioasă*, Ed. Christiana, București, 2013, 560 pp., ISBN 978-973-1913-68-1

Asistăm în ultimele decenii la o stranie și grăitoare diferență în câmpul științelor între psihologie și psihiatrie, pe de o parte, și psihoterapie, pe de altă parte. În timp ce primele, ferm (și definitiv?) întemeiate pe modele epistemologice materialiste, continuă să privească fenomenul religios ca pe un rezultat al evoluției speciilor, suspect de patologii endogene și, oricum, de acum revolut, școlile psihoterapeutice (pluralul se impune) se dovedesc a fi tot mai deschise, chiar dacă nu toate în aceeași măsură, recunoașterii acestui fenomen – de regulă, sub terminologia mai echivocă de „spiritualitate” – ca o componentă importantă, cel mai adesea pozitivă, în procesul terapeutic pentru foarte mulți dintre cei ce li se adresează. Au contribuit la aceasta, pe lângă influența mișcării New Age (mai precis, deschiderea largă către practici psihosomatice de origine orientală), cercetările care probează tot mai mult relațiile pozitive între experiența religioasă/spirituală (în continere R/S), stilurile de viață și sănătatea fizică și cea mintală (a se vedea, bunăoară, volumele de sinteză scrise sau editate de

Recenzii

americanul Harald G. Koenig, din nefericire, niciunul tradus în limba română). Cu toate că abordarea aspectelor R/S în actul terapeutic este încă puternic contestată de către mulți profesioniști, care invocă în special limitele competenței profesionale și implicațiile deontologice ale acestor limite, prezența, latentă sau manifestă, a preocupărilor de acest tip în viața multor clienți a devenit îndeobște recunoscută. Asociațiile profesionale de profil, precum Asociația Mondială de Psihiatrie, Asociația Americană de Psihologie sau Colegiul Regal de Psihiatrie din Marea Britanie, au creat grupe speciale de cercetare și au început să promoveze competența R/S ca o componentă de sine stătătoare în cadrul a ceea ce se numește competență culturală, anume capacitatea profesionistului de a recunoaște și a ține cont în actul terapeutic de universul de valori ale clienților săi, de a aprecia în ce măsură experiența R/S a acestora contribuie la echilibrul sau dezvoltarea personalității lor ori dimpotrivă, sau dacă este parte a problemei ori poate fi parte a soluției.

Un aspect important al acestei competențe culturale este caracterul său, în fapt, multicultural, mai ales în țările multietnice sau cu imigrație semnificativă. Este important ca terapeutul să fie avizat nu doar asupra diversității credințelor și practicilor R/S în sine, ci și asupra măsurii în care oricare dintre acestea este valorificabilă în procesul de vindecare, întrucât fiecare are, la rândul ei, propria atitudine față de originea, manifestarea și tratarea problemelor de sănătate mintală (dacă nu cumva, unele credințe nici nu le consideră astfel).

Unei prezentări care să ofere o înțelegere minimală, dar credibilă a conținutului esențial al credințelor R/S majore contemporane, din întreaga lume, precum și atitudinii acestora față de abordările clinice ale psihopatologiilor, îi este dedicat importantul volum pe care Editura Christiana l-a pus recent la dispoziția cititorilor români. Volumul se adresează în primul rând psihoterapeuților, psihologilor și, de ce nu, psihiatrilor, ca și altor categorii profesionale care lucrează în acest domeniu: asistenți medicali, asistenți sociali, preoți, în special cei din spitale. (De altfel, recunoașterea relevanței domeniului R/S în psihoterapie și, totodată, a limitelor profesionale despre care aminteam mai sus are drept corolar necesitatea includerii în echipa multidisciplinară – dacă serviciul respectiv este organizat după un model bio-psiho-social – a unui profesionist al R/S, cu alte cuvinte, extinderea la un model bio-psiho-socio-spiritual; este cazul, fericit, al serviciilor paliative).

Traducerea volumului, remarcabilă, este opera mamei Anastasia (Igiroșanu), cunoscută îndeosebi prin traduceri din opera Mitropolitului Antonie Bloom (semnalez câteva mici chestiuni de îmbunătățit la o eventuală reeditare: nu este clar ce desemnează rubricile „procentaj al totalului raportat” și „procentaj cumulativ” din tabelul 1.2, p. 32; netraducerea tabelului 3.1, p. 94, și a textelor figurii 7.1, p. 215; de notat și indecizia privind traducerea expresiei „mental health” atât cu „sănătate psihică”, cât și „mentală” (de ce nu „mintală?”), v. pp. 5, 27, 551, *passim*).

După introducere, în care pledează pentru importanța competenței R/S în condițiile diversității din acest domeniu în America de Nord, semnată de editori, lucrarea conține câte un capitol distinct al principalelor confesiuni creștine (romano-catolici, ortodocși, diverse ramuri de protestanți și neoprotestanți), al iudaismului, islamului, tradițiilor orientale și tradițiilor etnice (afro-, latino-, asiatico-, americane). Structura fiecărui capitol cuprinde: un context istoric, geografic, demografic și eventuale ramuri; principalele elemente de credință/doctrină, organizare și practici; implicații ale acestora în consiliere și terapie

Recenzii

(privitoare la evaluare și diagnostic, intervenții compatibile cu respectiva R/S, indicate sau contraindicate, posibilul rol al liderilor R/S etc.); studii de caz (pentru anumite capitole); orientări pentru viitor; lecturi recomandate și referințe bibliografice. O prezentare atât de sistematică și accesibilă face lectura utilă pentru orice cititor interesat de fenomenul R/S în zilele noastre (a se vedea și tabelele rezumative 19.1-3, pp. 538-549), nu doar în perspectiva centrală a cărții, cea psihoterapeutică, ci și în cea a diversității morale și, mai larg, a celei axiologice, care însoțesc inevitabil diversitatea R/S (v. tabelul 9.2, pp. 540-541).

În ceea ce îi privește pe creștinii ortodocși, cartea îi are în vedere, firește, pe cei din America de Nord (pp. 119-138). Prezentarea doctrinei, a atitudinilor morale și a practicilor spirituale specifice este corectă, autorul capitolului (Tony R. Young, prezentat ca profesor universitar de psihologie și psiholog clinician) făcând trimitere la doi dintre cei mai prolifici și cunoscuți teologi contemporani care s-au ocupat de dimensiunea terapeutică a spiritualității ortodoxe, anume arhiepiscopul tradiționalist Hrisostom de Etna (California) și arhimandritul (acum mitropolitul) Hieroteos Vlachos, ale căror lucrări au fost publicate și în românește. În privința implicațiilor pentru terapie, autorul subliniază rolul pe care îl poate juca în acceptarea abordării problemelor R/S generația de emigranți din care face parte clientul sau dacă acesta este un convertit; de asemenea, faptul că, de regulă, credincioșii ortodocși preferă îndrumarea spirituală a preotului, ceea ce ar presupune eventuala consultare a acestuia de către terapeut; la rândul lor, clericii ortodocși sunt considerați a fi deschiși colaborării cu psihoterapeuții (p. 135).

Cartea este o premieră pentru literatura științifică de limbă română și sperăm că își va dovedi utilitatea, atât în domeniul clinic, cât și în plan cultural, unde prejudecățile „scientiste” anti-R/S iau amploare. De asemenea, sperăm că se va avea în vedere și traducerea recent apărutei ediții a doua a originalului (2013; în ciuda afirmației contrare din cuvântul înainte, traducerea de față este după prima ediție, din 1999, așa cum rezultă din informația de pe infracoperță), cu atât mai mult cu cât capitolul dedicat terapiei cu creștini ortodocși a fost între timp rescris de P. George Morelli, psiholog clinician și psihoterapeut, preot în cadrul Bisericii Ortodoxe Antiohiene din SUA, binecunoscut autor de psihologie și psihoterapie pastorală. De semnalat, tot pentru o eventuală traducere, apariția unui alt volum sub egida Asociației Americane de Psihologie, în care problematica competenței R/S este fericit lărgită către aceea a integrării propriu-zise a R/S în actul terapeutic; este vorba de Kenneth I. Pergament (ed.), *Handbook of the Psychology, Religion and Spirituality*, American Psychological Association, 2013.

Sebastian Moldovan

Stavros I. Baloyannis, *Psihologie pastorală*, Editura Doxologia, Iași, 2015, 288 pp., ISBN 978-606-666-389-2

Editura Doxologia se alătură eforturilor pe care alte edituri românești de carte religioasă, precum Sofia, Bizantină și Christiana, le întreprind pentru a pune la îndemâna îndrumătorilor de suflete, dar și a celor îndrumați, o literatură de bună calitate privind cunoașterea bolilor sufletești și a mijloacelor de vindecare a acestora, de regulă traduceri din